

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського**

Кафедра вокально-хорової підготовки

ГЕТМАНЕЦЬ Н.Ю.

ЛЄСНІК О.С.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»
для здобувачів першого року навчання за першим
(бакалаврським) рівнем вищої освіти**

Одеса 2024

УДК:7.012.2:78.087.68:Г44:785(07)

Рекомендовано до друку вченою радою Університету Ушинського

(протокол №15 від 25.04. 2024р.)

Рецензенти:

Савенко С.М.– кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хорового диригування ОНМА імені А.В. Нежданової,

Ашихміна Н. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки Університету Ушинського

Гетманець Н.Ю., Лєснік О.С.

Методичні рекомендації до практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Хоровий клас»: метод. реком. Одеса : Університет Ушинського, 2024. 60 с.

Методичні рекомендації до практичних занять та організації самостійної роботи з вибіркової навчальної дисципліни «Хоровий клас» містять питання практичних занять, самостійної роботи студентів, індивідуальне навчально-творче завдання.

УДК:7.012.2:78.087.68:Г44:785(07)

Університет Ушинського, 2024

Н. Ю. Гетманець, О. С. Лєснік

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ХОРОВИЙ КЛАС» У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»	7
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	9
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	22
ГЛОСАРІЙ.....	49
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	57

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ХОРОВИЙ КЛАС» У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Хоровий спів належить до найдревніших форм музичного мистецтва. Більшою мірою виконання музичних творів обумовлено манерою, творчою індивідуальністю виконавця, але для хорового співу, в основі якого лежить ансамблеве музикування, характерні свої технологічні особливості, пов'язані із взаємодією особистості з колективом.

Метою викладання навчальної дисципліни «Хоровий клас» є підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі музичної професійної діяльності або у процесі навчання, обізнаних у галузі вокально-хорового мистецтва, із сформованими навичками хорового співу, здатних здійснювати вокально-хорову роботу в умовах комплексності та невизначеності завдань.

Завдання курсу:

- виховання у студентів професійних умінь та навичок співу в хорі на основі розуміння професійної діяльності та предметної області;
- вдосконалення музичних здібностей та виконавської майстерності в процесі творчої діяльності (основі засвоєння музично-хорового матеріалу);
- оволодіння професійні знання та навички в практичних ситуаціях, процесі виконання навчально-творчих завдань
- забезпечити якістю оволодіння тематичним і практичним матеріалом в рамках музичного матеріалу дисциплін, що вивчається
- аналізувати хоровий твір, використовуючи професійну термінологію
- навчання методам роботи над вокальним-хоровим твором.

Очікувані програмні результати навчання

ПРН 1. Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння інструментом (голосом) на належному фаховому рівні під час виконавської (диригентської) діяльності.

ПРН 2. Володіти методами та навичками оркестрової та ансамблевої гри, ансамблевого, хорового співу, репетиційної роботи та концертних виступів.

ПРН 5. Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.

ПРН 12. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом держаною та іноземною мовами.

ПРН 18. Демонструвати виконавську культуру, змістовність художньо-аналітичного опрацювання творів музичного мистецтва у історичному художньо-стильовому контексті.

Очікувані результати вивчення дисципліни

Унаслідок опанування дисципліни здобувачі мають

знати:

- музичний матеріал, визначений програмою курсу;
- теоретичні музикознавчі засади хорового мистецтва і специфіку їх використання на практиці хорового виконавства;
- особливості засобів виконавської виразності;
- прийоми вдосконалення виконавської майстерності в хорі
- етапи роботи з хором та особливості репетиційного процесу;
- методи роботи над вокальним-хоровим твором,
- термінологію музичного мистецтва, його понятійно-категоріальний апарат;
- особливості художньої комунікації в процесі хорової інтерпретації музичного твору;

уміти:

- професійно, вокально, художньо та якісно виконувати твори в хоровому колективі;

- володіти культурою ансамблевого хорового співу, володіти вокально-хоровими прийомами співу;
- самостійно здійснюють творчий відбір виразних засобів, інтонацій та застосовувати їх у практичних ситуаціях.
- аналізувати жанрово-стилістичні особливості хорових творів різних епох, стилів, форм, жанрів;
- інтерпретувати музичні твори з урахуванням особливостей художньої комунікації в умовах хорового виконавства;
- здійснювати самоаналіз, самооцінку та володіти методами самокорекції і самовдосконалення результату вокально-виконавської діяльності;
- проявляти виконавський артистизм, виконавську культуру, здатність до емоційно-вольової саморегуляції в процесі хорової інтерпретації музичних творів.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»

Змістовий модуль 1. Основи теоретичних і практичних знань у вокально-хоровій діяльності.

Тема 1. Формування та корекція вокально-хорових навичок студентів у колективній виконавській діяльності (хоровий ансамбль).

В процесі роботи над вокальними вправами та нескладними хоровими творами видобувати поняття про хор, охорону вокального голосу, будови співочого апарату, співацької постави, особливостей процесу підготовки голосового апарату до співу, можливостей співочого голосу. Сформувати вокальну культуру у хоровому співі, уміння академічної манери співу.

Тема 2. Методики удосконалення виконавської діяльності співаків. Співацька установка, дихання та види атаки звуку у вокальних вправах.

Засвоїти базові поняття, співацька постава. На матеріалі спеціальних вправ, розспівок, хорових творів засвоїти техніку співочого дихання: нижньореберного, діафрагмального та основні види атаки звуку: м'якої, твердої, придихової.

Тема 3. Особливості розспівування хору.

Метою розспівування є створення єдиної манери співу, вдосконалення співацького дихання і звукоформування, розширення діапазону голосу, опанування різних форм звуковедення, розвиток вокально-технічних навичок, виправлення різних недоліків хорового звучання.

В процесі опанування вокально-хоровими вправами на різні прийоми співацької техніки видобувати уміння контролю та виправлення недоліків вокального звучання свого голосу.

Тема 4. Осягнення художньо-образного змісту творів, що вивчаються, у репетиційній та концертній роботі.

Під час опанування хорового репертуару, навчитись аналізувати музичний твір, визначати складові та етапи аналізу, послідовність роботи над музичним твором, поняття художнього образу твору та відображати його емоційний зміст у вокальній практиці.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин
		Денна
II семестр		
1	Вирішення практичних завдань. 1. Ескізне вивчення музичних творів з репертуару хору, корекційна робота над партитурою у концертно-виконавському та репетиційному процесах.	4
2	Вирішення практичних завдань. Технічне виконання творів з володінням співацько-хорової техніки	4
3	Вирішення практичних завдань. Опанування традиційними та іноваційними прийомами та засобами удосконалення виконавської співацької	4
4	Вирішення практичних завдань. Особливості відтворення прийому ланцюгового дихання в процесі	4
5	Вирішення практичних завдань. Виконання твору з володінням співочого дихання, звукоутворення, звуковедення.	4
6	Вирішення практичних завдань. Робота над формуванням уваги та слухового контролю під час виконання вокально-хорових вправ.	4
7	Вирішення практичних завдань. Вироблення навичок єдиної манери співу у вокально-хорових вправах.	4
8	Вирішення практичних завдань. Комплексне використання вокальних і фонопедичних вправ в формуванні власної музично-виконавської	4
9	Вирішення практичних завдань. Етапи роботи над хоровою партитурою .	4
10	Вирішення практичних завдань. Опанування етапів роботи над хоровою партитурою.	4

11	<i>Вирішення практичних завдань. Побудова концепції та драматургії музичного твору у вокально-хоровій виконавській діяльності.</i>	4
	Усього за II семестр	44
	Усього годин	44

Змістовий модуль 1. Основи теоретичних і практичних знань у вокально-хоровій діяльності.

Тема 1. Формування та корекція вокально-хорових навичок студентів у колективній виконавській діяльності (хоровий ансамбль).

Практичне завдання №1.

Мета практичного завдання:

Ескізне вивчення музичних творів з репертуару хору, корекційна робота над партитурою у концертно-виконавському та репетиційному процесах.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Основна ідея та сюжет твору, що винесено на розгляд (з репертуару хора).
2. Форма твору, фактура викладу хорового письма.
3. Метроритм, лад, гармонія.
4. Діапазон партії, тип звуковедення.
5. Розкрийте зв'язок літературного та музичного текстів.
6. Дайте тлумачення термінології, що використовується у партитурі.

Завдання для практичної роботи:

Для аналізу та створення музично-слухових уявлень, а також для самостійної роботи над партитурою виконати на фортепіано мелодичну лінію своєї партії.

Література

1. Леснік О. С., Мамикіна О.А. Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.
2. Новська О. Р., Левицька І. М. Ансамблеве музикування як ресурс фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 39. С. 63-66.
3. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Практичне завдання № 2.

Мета практичного завдання:

Технічне виконання творів з володінням співацько-хорової техніки.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Форма твору загалом та структура окремих частин.
2. Знайдіть початок і кінець музичної теми (фрази), її розвиток (кульмінація).
3. Знайдіть і позначте місце вдиху (цезури) у кожній фразі.
4. Визначте який тип дихання притаманний даному твору.
5. Доберіть відповідну манеру звуковедення.
6. Укажіть основні вимоги до правильної співацької постави.

Завдання для практичної роботи:

Згідно з попереднім аналізом та вибраним комплексом засобів музичної виразності виконайте партію твору, що вивчається, в академічній манері співу.

Література.

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
2. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. №200 С. 87-92.
3. Лєсник О. С., Мамикіна О. А. Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.

**Тема 2. Методики удосконалення виконавської діяльності співаків.
Співацька установка, дихання та види атаки звуку у вокальних вправах.**

Практичне завдання № 3 .

Мета практичного завдання:

Опанування традиційними та інноваційними прийомами та засобами удосконалення виконавської співацької діяльності. Практичне засвоєння типів дихання у швидкому і повільному темпі.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Фонаційне дихання.
2. Види співацького дихання.
3. Особливості співацького дихання.
4. Методи формування активного вдиху та вокального видиху.

Завдання для практичної роботи:

Проспівайте твори, що вивчаються, у швидкому та повільному темпі, беріть дихання легко та безшумно. Використовуючи різні види дихання, досягати відчуття співу та дихання на опорі, відчуваючи скорочення м'язів черевного преса. Використовуйте ігрові та театралізовані методи.

Завдання для практичної роботи:

Продивіться демонстраційне відео та усно опишіть органи дихальної системи, які беруть участь в процесі звукоутворення.

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Дихальна система людини та як вона працює при співі». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/Utqt75T0Euc>

Література.

1. Каблова Т. Б., Румянцева С. В. Читання партитур для вокальних ансамблів: навчально-репертуарний збірник для студентів ВНЗ. Київ: 2019. 90 с.
2. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. №200 С. 87-92.
3. Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Дихальна система людини та як вона працює при співі». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/Utqt75T0Euc>

Практичне завдання 4.***Мета практичного завдання:***

Особливості відтворення прийому ланцюгового дихання в процесі співу партитури.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Який тип дихання називається ланцюговим.
2. В яких творах, що вивчаються, потрібно використовувати такий тип дихання.
3. Які бувають атаки звуку.
4. Що таке резонатори, їх роль в процесі звуковидобування.
5. Які бувають типи резонаторів.
6. Що таке висока співацька позиція.

Завдання для практичної роботи:

Заспівати хорові твори, які потребують ланцюгового дихання у фразях. Відновлення дихання повинно відбуватися не довільно, а лише відповідно до вимог ланцюгового типу дихання. Співати вокальну партію *mormorando* у високій співацькій позиції.

Завдання для практичної роботи:

Продивитись демонстраційне відео. Які органи беруть участь у створенні різних типів резонаторного звучання. Назвіть їх.

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Резонатори». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/SyJ7a0fahAI>

Література.

1. Лєснїк О. С., Мамікіна О.А. Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.

2.Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Резонатори». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/SyJ7a0fahAI>

Практичне завдання № 5.

Мета практичного завдання:

Виконання твору з володінням співочого дихання, звукоутворення, звуковедення.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Що таке звуковедення.
2. Назвіть відомі Вам типи звуковедення.
3. Як різні типи звуковедення впливають на характер мелодії у хорових творах, що вивчаються.
4. Що Ви розумієте під поняттям співати «м'яко», «ніжно», «легко».
5. Назвіть відомі Вам методи, що сприяють формуванню правильній вокальній манері співу.

Завдання для практичної роботи:

Ознайомтесь з нотним та літературним текстом музичних фрагментів, позначте в партитурі місця для дихання (цезури). Зробіть аналіз фрагментів щодо типів дихання, звуковедення. Заспівайте фрагменти, використовуйте в цьому процесі фонаційні та м'язові відчуття із здійсненням слухового контролю.

ТА ВНАДИВСЯ ЖУРАВЕЛЬ, ЖУРАВЕЛЬ

Появлено

Та вна-див-ся жу-ра-вель, жу-ра-вель до ба-би-них
 ко-но-пель, ко-но-пель. Та-кий, та-кий жу-ра-вель,
 та-кий, та-кий ци-ба-тий, та-кий, та-кий но-са-тий!
 Та-кий, та-кий диб-ле, ко-но-пель-ки щип-ле.

Література.

1. Леснік О. С., Мамикіна О.А. Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.
2. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Тема 3. Особливості розспівування хору.

Практичне завдання № 5.

Мета практичного завдання:

Робота з формування уваги та слухового контролю під час виконання вокально-хорових вправ.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Назвіть відомі Вам методи слухового контролю у вокально-хоровій роботі.
2. Опишіть методи вивчення партитури напам'ять.

Завдання для практичної роботи:

Заспівайте хорові твори з репертуару, що вивчається, напам'ять. Усно опишіть методи аналізу.

Література.

1. Кьон Н.Г., Тун Лінґе. Шляхи вдосконалення навичок співу в школярів молодших класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах.* № 72, т. 1. м. Запоріжжя: 2020 р., С. 120-124

Практичне завдання №7.***Мета практичного завдання:***

Формування навичок єдиної манери співу у вокально-хорових вправах.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Дайте визначення поняттю «дикція», «артикуляція».
2. Які Вам відомі методи вироблення активної артикуляції.

Завдання для практичної роботи:

Для тренування артикуляційного апарату читайте слова твору, що вивчається, у довільних темпах, без музики, а також виголошуйте поетичний текст в заданому ритмі без музичного супроводу, таким чином читати поетичні тексти творів.

Література.

1. Новська О. Р., Клубкова С. А. Роль соціального інтелекту в контексті хормейстерської підготовки майбутніх фахівців у галузі музичної освіти. *Інноваційна педагогіка.* 2021. Вип. 38. С. 41-44.
2. Новська О. Р., Левицька І. М. Ансамблеве музикування як ресурс фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка.* 2021. Вип. 39. С. 63-66.

3. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Практичне завдання №8.

Мета практичного завдання:

Комплексне використання вокальних і фонопедичних вправ у формуванні власної музично-виконавської культури.

Питання для самостійного опрацювання.

- 1.Що Ви розумієте під поняттям культура співу.
2. Які Ваші недоліки у власній виконавській культурі співу.
3. Назвіть методи якими можна їх виправити.

Завдання для практичної роботи:

Виконуйте свої партії творів, що вивчаються, досягайте округлого прикритого звучання у межах всього діапазону голосу, домагайтесь рівномірного і тембрально однакового звучання голосних звуків і чіткого вимовляння приголосних, не порушуючи єдиного звукового потоку.

Література.

1. Каблова Т. Б., Румянцева С. В. Читання партитур для вокальних ансамблів: навчально-репертуарний збірник для студентів ВНЗ. Київ: 2019. 90 с.
2. Лєсник О. С. Формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Суми, 2021. 23с.
3. Лєсник О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування*

новацій : *Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса)*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.

Тема 4. Осягнення художньо-образного змісту творів, що вивчаються, у репетиційній та концертній роботі.

Практичне завдання №9

Мета практичного завдання:

Освоєння етапів роботи над хоровою партитурою.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Яка мета попередньої роботи з хоровою партитурою.
2. Які основні принципи роботи над розучуванням хорового твору.
3. Назвіть види аналізу хорової партитури.

Завдання для практичної роботи:

Виконайте усний анотований аналіз хорового твору на ваш вибір.

Література.

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
2. Леснік О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новацій : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса)*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.

Практичне завдання №10.

Мета практичного завдання:

Опанування етапів роботи над хоровою партитурою.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Які основні етапи роботи над хоровою партитурою.
2. Які відомі Вам методи в опануванні хорової партитури.
3. На що потрібно звертати увагу під час опанування хорового твору, яке співвідношення при цьому між подоланням технічних труднощів та художніми елементами виконання твору.

Завдання для практичної роботи:

Знайдіть найбільш складні моменти у виконанні хорового твору, що вивчається. Опрацюйте їх відповідно різним методам у подоланні вокально-хорових труднощів: спів у повільному темпі; зупинки на окремих звуках певного мелодійного звороту чи на окремих акордах; ритмічне подрібнення тривалостей на менші; тимчасове збільшення (удвічі, утричі, вчетверо) тривалості; зміна вокального штриха; скандування тексту тощо

Література.

1. Леснік О. С. Діалогічне спілкування як засіб формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Випуск 176. С. 217–222.
2. Леснік О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новацій : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса)*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.

Практичних завдання №11.

Мета практичного завдання:

Побудова концепції та драматургії музичного твору у вокально-хоровій

виконавській діяльності.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Які, на Вашу думку, особливі моменти втілення авторського задуму у розкритті художнього образу творів, що вивчаються Вами. Визначте та охарактеризуйте їх.
2. Зробіть виконавський план творів що будуть представлені на підсумковому контролі.

Завдання для практичної роботи:

Виберіть та виконайте з репертуару хорових творів, що вивчаються, найцікавіші для Вас. Зробіть аналіз Вашого виконання. Чи вдалося Вам втілити авторський задум у своєму виконанні хорових творів. Що б Вам хотілось змінити чи доповнити, для більш повного розкриття художнього образу твору.

Література.

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
6. Лєсник О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новацій : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса).* Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.
8. Новська О. Р., Клубкова С. А. Роль соціального інтелекту в контексті хормейстерської підготовки майбутніх фахівців у галузі музичної освіти. *Інноваційна педагогіка.* 2021. Вип. 38. С. 41-44.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ

Тематика.

Добір комплексу вокально-хорових вправ на різні види співацької техніки.

1. Добір комплексу вокально-хорових вправ на вдосконалення навичок співочої установки та дихання.
2. Добір комплексу вокально-хорових вправ на вдосконалення навичок звукоутворення, співацької позиції, заокруглення звуку, атаки звуку.
3. Добір комплексу вокально-хорових вправ на вдосконалення інтонування гармонічних та мелодичних ліній у творах.
4. Добір комплексу вокально-хорових вправ на вдосконалення навичок співу динамічних та агогічних відтінків.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ

Вокально-хорові вправи для розспівування сприяють формуванню початкових навичок володіння співацьким голосом. Завдяки ним відпрацьовуються різні види звуковедення, навички унісонного та ансамблевого співу, розвиваються психічні процеси, емоційна сфера та особистісні якості, грамотніше стає мовлення та розвивається розуміння виразності музичної мови. Студентам пропонується підібрати або придумати декілька вокально-хорових вправ на конкретний вид вокальної техніки чи вирішити конкретні вокально-хорові складності через виконання вправ чи розспівок.

- Підібрати, створити (придумати) або знайти невеликі мелодійні поспівки в хорових творах, що вивчаються. Дві, три вокально-хорові вправи на конкретний вид співацької техніки.

- Визначити вокальні особливості пропонованих вокально-хорових вправ з метою їх використання.
- Дати усну доповідь щодо ефективності сприяння кожної вправи у створенні різних видів співацької техніки.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЗ

1. Дотримуватися принципів розспівування: послідовності, організації, цілеспрямованості у виконанні вокально-хорових вправ чи поспівок.
2. Вокальні вправи для розспівування повинні бути легкими, ритмічними, у неширокому діапазоні і виконуватись у вигляді модулюючих секвенцій по півтонах у висхідному та низхідному напрямках.
3. Дати усну характеристику конкретному прийому відпрацювання вокально-хорової техніки та обґрунтувати використання виконуваних вправ: їх мета, пояснити методику та вимоги щодо їх відтворення .
4. Під час виконання вправ підкреслити голосом та у супроводі характерні особливості вокальної техніки з метою їх використання.
5. Заспівати і заграли на інструменті (фортепіано) вокальні вправи.
6. Зробити загальний аналіз свого виступу.

Порядок подання та захисту індивідуального навчально-творчого завдання:

1. ІНТЗ подається викладачу, який проводить практичні заняття з даної дисципліни, не пізніше, ніж за 2 тижні до семестрового контролю.
2. Захист завдання відбувається шляхом усного звіту студента про виконану роботу (до 5 хв.).
3. Оцінка за ІНТЗ виставляється на заключному практичному занятті з курсу на основі попереднього захисту студентом ІНТЗ.
4. Оцінка за ІНТЗ є **обов'язковим компонентом** іспитової оцінки (диференційованого заліку, заліку) і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу.

5. Виконання індивідуальних навчально-творчих завдань (ІНТЗ), що передбачені в курсі навчальної дисципліни, є обов'язковим.

6. Оцінювання ІНТЗ здійснюється в межах 10 % від загальної кількості балів. Тобто, із 100 балів за підсумкової оцінки за ІНТЗ виставляються від 1 до 10 балів.

У зв'язку зі специфікою даної навчальної дисципліни залік виставляється за результатами роботи студентів упродовж семестру (на практичних заняттях, за виконання самостійної роботи та модульний контроль), знання хорового репертуару та матеріалу курсу, своєчасності та якості здачі партій хорових творів, означених репертуаром курсу, ініціативності та активності у творчому процесі роботи колективу: виступи у кваліфікаційному екзамені, творчих заходах, конкурсах, фестивалях тощо.

**Рекомендований репертуар для практичного та самостійного
опрацювання.**

1. Авдієвський А. «Колискова», «Ой там за лісочком».
2. Бріттен Б. «Гімн Діві».
3. Вацловас А. «Anoj Pusej Dunojelio», «Cantate Domino».
4. Вахнянин А., сл. Шевченка Т. «Садок вишневий коло хати».
5. Верді Дж. «AveMarie».
6. Вериківський М., Франко І. «Розвивайся, лозо, борзо».
7. Гайворонський М., обр. М. Колесси «Ой, у саду».
8. Данькевич К. «Чорний крук у полі кричє» хор з опери «Богдан Хмельницький».
9. Дилецький М. «Херувимська пісня».
10. Дичко Л. «Сонячний струм», «Урочиста Літургія» (окремі номери).
11. Кошиць О. «На вулиці скрипка грає».
12. Колядки, щедрівки: «В Вифлеємі новина» обр. Семчишина В.,
«Витай, Ісусе» обр. Легкого І., «Добрий вечір тобі, пане господарю» обр.
Авдієвського А., «Що то за предиво» обр. Леонтовича М.
13. Лассо О. «Матона», «Солдатская серенада», «Тик – так», «Эхо».
14. Леонтович М. «Літургія Іоанна Златоустого» (окремі номери).
15. Лисак Г., сл. Шевченка Т. «А мій батько орандар».
16. Пашкевич А., сл. Негоди М. в обробці Токар О. «Степом».

17. Раттер Дж. «Господь Благословляє», «Gloria», «Реквієм» (окремі номери), «I will sing with the spirit».
18. Россіні «Маленька меса», «Stabat Mater», «Реквієм» (окремі номери).
19. Станкович Є. хоровий концерт «Цвіт папороті» (окремі номери).
20. Українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи» обр. Леонтовича М.
21. Українська народна пісня «За городом качки пливуть» обр. Леонтовича М.
22. Українська народна пісня «Над річкою бережком» обр. Леонтовича М.
23. Українська народна пісня «Ой на горі два дубочки» в обр. Чмут О.
24. Українська народна пісня «Цвіте терен» обр. Авдієвського А.
25. Українська народна пісня «Чом ти не прийшов» обр. Козов'якіна О.
26. Українська народна пісня «Щедрик» обр. Толмачова Р.
27. Українська народна пісня «Пряля» в обр. Леонтовича М.
28. Українська народна пісня «Журавель» обр. Скалецького Р.
29. Шевченка Т, обр. Козака Є. «Думи мої».

13. SIT DOWN, SERVANT! СІДАЙ, РАБЕ МІЙ!

Негритянський спіричуел в обробці Р. Шоу

Allegro

The musical score is written for piano and voice. It begins with a piano introduction in 2/2 time, marked **Allegro**. The introduction consists of three staves: the top staff has a melody of eighth notes with 'x' marks above them; the middle staff has a bass line of eighth notes with 'x' marks below them; the bottom staff has a bass line of eighth notes with 'x' marks below them. The lyrics 'Chu-chu-du, chu-chu-du...' are written above the middle staff, and 'удар у долоні' (clap on the palm) and 'удар ногою' (kick) are written below the bottom staff.

The first vocal part (Soprano) begins with the lyrics 'Sit down, ser- vant, I can't sit down. Sit down, ser - vant,'. The second vocal part (Alto) begins with the lyrics 'I can't sit down. Sit down, ser - vant, I can't sit down. My'. The piano accompaniment continues with a steady eighth-note bass line.

soul's so hap - py that I can't sit down!

The first system of the musical score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is written in a single staff with a treble clef and a key signature of two flats (B-flat and E-flat). The lyrics are "soul's so hap - py that I can't sit down!". The piano accompaniment is written in two staves, with the left hand in the bass clef and the right hand in the treble clef. The right hand has a melodic line with some grace notes and a final cadence. The left hand provides a harmonic accompaniment with some grace notes.

Rubato
f My Lord, you know that you pro - mise me,

f Voom

The second system is marked "Rubato" and "f". It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a single staff with a treble clef and a key signature of two flats. The lyrics are "My Lord, you know that you pro - mise me,". The piano accompaniment is in two staves, with the left hand in the bass clef and the right hand in the treble clef. The right hand has a melodic line with a long note and a final cadence. The left hand has a bass line with a long note and a final cadence. The system is marked "f" and "Voom".

pro - mise me a long wite robe.

Voom

The third system continues the musical score. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a single staff with a treble clef and a key signature of two flats. The lyrics are "pro - mise me a long wite robe.". The piano accompaniment is in two staves, with the left hand in the bass clef and the right hand in the treble clef. The right hand has a melodic line with a long note and a final cadence. The left hand has a bass line with a long note and a final cadence. The system is marked "Voom".

An'a pair of shoes.

Voom

The fourth system concludes the musical score. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is in a single staff with a treble clef and a key signature of two flats. The lyrics are "An'a pair of shoes.". The piano accompaniment is in two staves, with the left hand in the bass clef and the right hand in the treble clef. The right hand has a melodic line with a long note and a final cadence. The left hand has a bass line with a long note and a final cadence. The system is marked "Voom".

mf Go yon der an - gel, Fetch me a pair of shoes.

p

Tempo I

Place them on my ser - vant's feet. Now, ser - vant, you sit down!

Now, ser - vant, you syt down.

Sit down, ser - vant. I can't sit down.

sit down, sit down.

Sit diwn, ser - vant. I can't sit down. Sit down, ser - vant.

I can't sit down. *f* my soul's so hap - py that I
 can't sit down. Sit do - own, sit
 But Lawd I can't sit down.
 do - own, sit
 Yes, Lawd, but I can't sit down.
 down. I can't sit down. *mf* My
 Oh, Lawd,
 soul is so hap - py that I can't sit down!

14. КОЛЯДКА

$\text{♩} = 110$

SOPRANO

1. Свя - тий - ве - чір, доб - рий ве - чір, доб - рим лю - дям

ALTO

на весь ве - чір. Дзво - ни дзво - нять, свя - то воз - ві - ща - ють,
на весь ве - чір

на ве - чір. Дзво - ни свя - то

все ра - ді - є, свя - то воз - ві - ща - є.

свя - то, свя - то воз - ві - ща - є

ра - ді - є, воз - ві - ща - є

1. Ни - ні у Виф - ле - є - мі ро - див - ся Хрис - тос, за - по - відь лю - бо - ві він на

Він лю - бов на

зем - лю при - ніс. Ді - ва на - ро - ди - ла у вер - те - пі Йо - го,

зем - лю при - ніс. Ді - ва Йо - го у вер - те - пі

і ми пра - во - слав - ні Бо - га сла - ви - мо!

Хрис - тос на - ро - див - ся, всі

Хрис - тос во - пло - тив - ся, стрі - чай - те Йо - го, ми до

слав - те Йо - го! Хрис - - - тос ми

хра - му йде - мо, там спі - вать поч - не мо: а - ли - лу - я!

Спі - ва - ти там поч - не мо а - ли - лу - я!

Свя - тий ве - чір, доб - рий_ ве - чір Свя - тий_ ве - чір,_

А... А...

доб - рий_ ве - чір, Свя - тий ве - чір, доб - рий ве - чір доб - рим лю - дям

на весь ве - чір! Свя - тий ве - чір!

Доб - рий ве - чір!

2. Привітать Ісуса прийшли мудрі волхви

Принесли дари свої могутні царі.
Спить дитя на сіні просто у яслах -

Радість на землі усій і небесах.

15. КОЛЯДКА

Спокійно

Soprano

В не - бі зі - ронь - ка за - сві - ти - ла - ся, світ - ло яс - не - є
Ді - ва пре - свя - та Бо - гу мо - лить - ся, та хва - лу йо - му

Alto

4

про - ли - ла. У Виф - ле - є - мі Ді - ва чис - та - я Спа - са на - шо - го
воз - да - є, а Ди - ти - нонь - ка ус - мі - ха - єть - ся, нам грі - хи тяж - кі

8

ро - ди - ла. у вер - те - пі, за - ко - ли - са - ний
про ща - є. за - дзво - ни - ли в дзвін, див - ний спів з не - бес

Спо - чи - ва - є Він
На у - сіх церк - вах

12

сві - ту Цар, а волх - ви спі - шать
ли - не знов. За - раз Бо - жий Син

14

ук - ло - ни - ти - ся і Ца - ря цю - го при - ві - тать.
хо - дить се - ред нас і у - сім да - ру - є лю - бов.
і Ца - ря при - ві тать
і да - ру - є лю - бов.

16. КОЛЯДКА

Соло

Soprano

Сто - ять ха - ти і сріб - лом ся - ють, ген я - лин - ка зе - ле - ні - є,
І - дуть ді - ти з ко - ля - до - ю, всі І - су - са про - слав - ля - ють,

Alto

3 Хор

в не - бі зі - роч - ка сі - я - є, нав - кру - ги сні - жок - бі - лі - є.
Він є - ди - ний є Спа - си - тель, і не - хай у - сі це зна - ють!

5

У - сю - ди ти - хо і на - бож - но, у - сі ра - ді - ють лю - ди,
У сер - ці ра - дість не - збаг - нен - на, у - сі так ми - лі лю - ди,

Всю - ди ти - хо і на - бож - но, у - сі ра - ді - ють, ра - ді - ють лю - ди,
В сер - ці ра - дість не - збаг - нен - на, у - сі так ми - лі, так ми - лі лю - ди,

7

бо на - ро - див - ся вже Ме - сі - я і віч - ний Цар він бу - де.
Це є тінь Бо - жо - ї лю - бо - ві, хай во - на зна - ми бу - де!

бо вже на - ро - дивсь Ме - сі - я, і Цар він бу - де.
Це тінь Бо - жо - ї лю - бо - ві зна - ми во - на бу - де!

17. ЩЕДРИК

Обр. М. Леонтовича

Рухливо

Щед - рик, шед - рик, шед - рі - воч - ка, при - ле - ті - ла

Soprano *tr*

Alto

4 ла - сті - воч - ка, ста - ла со - бі ще - бе - та - ти, гос - по - да - ря

p Ста - - ла со - -

8 ви - кли ка - ти: "Вий - ди, вий - ди, гос - по - да рю, по - ди - ви - ся на ко - ша ру,

бі ще - бе - та - ти,

p

13 *mf* там о - веч - ки по - ко - ти - лись, а яг - нич - ки на - ро - ди лись...

17 В те - - бе то - вар хо - ро - ший

В те - бе то - вар весь хо - ро - ший, бу - деш ма - ти мір - ку гро шей.

21 *f* В те - бе то - вар весь хо - ро ший, бу - деш ма - ти мір - ку гро шей.

25 Хоч не гро - ші, то по - ло - ва, в те - бе жін - ка
В те - бе жін - ка чор -
В те - - - бе жін - ка чор - - -
Мм...

28 чор - но - бро - ва. Хоч не гро - ші, то по - ло - ва,
но - бро - ва." Мм... *tr*
но - бро - ва." *tr* Мм...

31 в те - бе жін - ка чор - но - бро - ва". Щед - рик, щед рик, 1. 2.
pp Щед - рик, щед рик,

35 *tenuto*
щед - рі - воч - ка, при - ле - ті - ла ла - сті - воч - ка.

ОЙ СИВАЯ ЗОЗУЛЕНЬКА

Обр. М. Леонтовича

Moderato
mf

Soprano

Ой си-ва-я зо-зу-лень-ка всень-кі са-ди об-лі-та-ла,

Alto

8

всень-кі са-ди об-лі-та-ла, в жод-но-му не ку-ва-ла. При-ле-

15

ті-ла й у виш-нев са-док, там сі-ла, за-ку-ва-ла, при-ле-ті-ла

22

й у виш-нев са-док, там сі-ла, за-ку-ва-ла: "Ой і са-

29

де ж мій са-де, чим я то бі не вго-ди-ла, ой, са-де ж мій,

37

са-де, чим я то-бі не вго-ди-ла? Чи ж я ра-но не ку-ва-ла,

45

чи ро - си - ці не стру - ша - ла, чи ж я ра - но

не ку - ва - ла, *rit.* чи ро - си - ці не стру - ша - ла?"

rit.

Молоденька Мар'юся
 Всенькі двори обходила,
 Всенькі двори обходила,
 В жодному не плакала.
 А як прийшла під батьків двір, -
 Там стала, заплакала:
 "Ой дворе ж мій, дворе,
 Чим я тобі не вгодила?
 Чи ж я рано не вставала,
 Чи тебе не замітала?"

Moderato

Solo

Сопрано
соло

4 1. Не схо-ди-ло вран-ці со - неч - ко, хтось по-сту-кав у ві -

ко - неч - ко, ві-ко-неч-ко від-чи - ня - ло - ся, я мо-ло-да ди-ву -

Solo p

ва - ла - ся. 2. При-ле - ті - ла дріб-на пта - шеч - ка.

Сопрано

Альти

11 Чи то пташ-ка ще-бе - ту - шеч - ка, чи то пташ-ка ще - бе -

ту шеч - ка, чи ко-за - чень - ко - ва ду - шеч - ка?

3. Ой у - ста - ну я ра-
unis.

Ой...

18 не - сень - ко та й у - ми-ю-ся бі - ле - сень - ко. В по-лісон-тра-ву я

Ой... Ой,

22

рва - ти - му, сво - ю до - лень - ку пи - та - ти - му.
до - лю пи - та - ти - му.

рва - ти - му сво - ю до - лю

25 *mp Unis. accel.*

4. Не цві - ти, сон - зіл - ля я - ро - є, не - щас - ли - во - є без -
poco cresc.

mp Unis. agitato

28

доль - но - є, над ко - хан - няч - ком ми - ле - сень - ким,

31 *Solo*

5. Йо - го ру - чень - ки край

f ко - за - чень ком мо - ло - де - сень - ким.

34

кру - чень - ки, а ні - жень - ки край до - ро - жень - ки,

37

піс-ком о-чень-ки за - си - па - ні. а в го-лі-вонь-ці сон-

40 *rit.*

зіл-ляч-ко. А...

mf Unis.

6. Ой у-ста-ла б я ра-не-сень-ко та й у-ми-ла-ся бі-

tr

44

А...

ле-сень-ко, По-ле-ті-ла б я в да-ле-кий край

А...

47

до ми-ло-го на швид-кий Ду-най, Ду-най.

Ду-най, Ду-най.

Ду-най, Ду-най.

rit.

① **Animato**

Soprano solo

1. Ку - па - лоч - ка з Ку - пал і - де. Ку - па - ла на Йва - на,

mp

Soprano I

Soprano II

Alto I

Alto II

5

②

Ку - па - ла на Йва - на. 2. Ку - па - лоч - ка три вій-ська ве - де.

9

Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на Йва - на.

13 ③

3. Пер-ше вій - сько - хло-п'я - точ - ка. Ку - па - ла на Йва - на,
 М... Ку - па - ла на Йва - на,
 М... Ку - па - ла на Йва - на,

17

④

Ку - па - ла на Йва - на. 4. Дру - ге вій - сько -
 Ку - па - ла на Йва - на.
 Ку - па - ла на Йва - на.

20

дів - ча - точ - ка. Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на
 Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на
 Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на

24 ⑤

Йва - на. 4. Тре - те вій - сько - мо - ло - ди - ці.

Йва - на. Тре - те вій - сько - мо - ло - ди - ці.

Йва - на. Тре - те вій - сько - мо - ло - ди - ці.

...мо - ло - ди - ці.

...мо - ло - ди - ці.

27

Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на Йва - на.

Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на Йва - на.

Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на Йва - на.

М...

М...

31 ⑥

4. Хлоп-ці і - дуть іг - ра - ю - чи. Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на

Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на

Ку - па - ла на Йва - на, Ку - па - ла на

і - дуть М... Ку - па - ла на Йва -

М... іг - ра - ю - чи Ку - па - ла на Йва -

36 ⑦

Йва - на.

Йва - на. 7. Дів - ча - та йдуть спі - ва - ю - чи.

Йва - на. 7. Дів - ча - та йдуть спі - ва - ю - чи.

- на. спі - ва - ю - чи.

- на. Ой!

39

Ку - па - ла на йва - на, Ку - па - ла на йва - на.

Ку - па - ла на йва - на, Ку - па - ла на йва - на.

Ку - па - ла на йва - на

Ку - па - ла на йва - на

43 ⑧

f А...

8. Мо - ло - ди - ці йдуть пла - чу - чи. Ку - па - ла на йва - на,

8. Мо - ло - ди - ці йдуть пла - чу - чи. Ку - па - ла на йва - на,

8. Мо - ло - ди - ці йдуть пла - чу - чи. Ку - па - ла на йва - на,

8. Мо - ло - ди - ці йдуть пла - чу - чи. Ку - па - ла на йва - на,

47

Ку - па - ла на Йва - на.

Ку - па - ла на Йва - на.

Ку - па - ла на Йва - на.

Ку - па - ла на Йва - на.

49

9. *p* Ку - па - лоч - ка з Ку - пал і - де. Ку - па - ла на

53

pp Йва - на, *rit.* Ку - па - ла на Йва - на.

ГЛОСАРІЙ

Артикуляція (розчленування). В музичній практиці поняття «артикуляція» визначається як мистецтво виконувати мелодії, музичний твір у цілому з тим рівнем розчленування або об'єднання всіх музичних елементів і у такий спосіб, який дозволяє створювати яскраве, виразне емоційне музичне враження.

Гігієна голосу – дотримання співаком певних правил поведінки, співочого режиму.

Голос – кожна із мелодичних ліній в гармонічній, або поліфонічній музиці; окрема партія в хорі.

Голос співочий – сукупність співочих звуків, що видобудовуються голосовим апаратом. Для співочого голосу характерні: визначеність висоти, чіткість голосних, більша чи менша протяжність. Співочим голосом, також, називають вміння співати. Одним із кращих засобів, що допомагають розвитку голосу, є хоровий спів.

Голосовий апарат – орган функціонування голосу, складається з наступних частин: а) гортань з голосовими складками; б) дихальний апарат – порожнини носа та рота, носоглотка, гортань, дихальне горло-трахея, легені; м'язи, що керують диханням (діафрагма, м'язи вдиху та видиху); в) резонатори, при взаємодії зв'язок та дихання, посилюють та забарвлюють співочий звук; г) артикуляційний апарат, що формує голосні та приголосні звуки: нижня щелепа, губи, язик, м'яке піднебіння. Під час співу, усі частини голосоведення, керовані мозком, діють одночасно та взаємопов'язано.

Діапазон – звуковий об'єм голосу від найнижчого до найвищого звуку.

Дикція – чіткість, виразність вимови тексту. Хороша дикція – неодмінна умова хорового виконавства, залежить від якості вимови в кожного учасника, від однорідності та одночасності вимови усією хоровою партією. Особливо

важлива чітка вимова приголосних. Для чіткості дикції досить важлива усвідомлена вимова, спів напам'ять. Також, дикція повинна відповідати характеру твору.

Дихання – найважливіший елемент співочого процесу, певною мірою підкорене волі співака. Вдих, при співі, відбувається дуже швидко, безшумно, носом, або ротом одночасно. Об'єм та характер вдиху залежать від довжини, динаміки, характеру музичної фрази, темпу. Видих від вдиху відокремлений паузою – затримкою, призначенням якої є – активізація та організація голосового апарату. Видих повинен бути економним.

Жіночий хор – хор, до складу якого входять жіночі голоси: сопрано, меццо-сопрано, контральто. Загальний діапазон жіночого хору від *fa* до *c* 3 (переважає від *g* до *g-a* 2).

Інтонція – мелодичний зворот, найменша частина мелодія, що має виразне значення. Також, варіант виконання звуку, або інтервалу голосом, без фіксованої висоти звукоряду.

Інтонування – свідоме виконання музичного звуку голосом.

Звуковедення – це характер відтворення звуку. Відомі такі способи звуковедення, як *legato* (суцільний спів звуків один за одним), *non legato* (спів звуків окремо), *staccato* (щоразу нова атака для утворення звуку).

Кульмінація (лат. *culmen* – вершина) – найбільш напружений момент у розвитку музичної форми (фрази, речення, періоду, усього твору). Окремі часткові кульмінації підпорядковуються головній. Усвідомлення виконавцем кульмінацій та відповідне їх виділення – є важливим засобом виразності.

Ланцюгове дихання – це вокально-хоровий прийом поновлення дихання, який дає можливість забезпечувати необхідну тривалість звучання музичної фрази. Сприяє виконанню довгих музичних фраз, або цілого музичного твору.

Мелодія (грец. *melodia* – спів, пісня, наспів) – музична думка, виражена одноголосно. Основний засіб музичної виразності, в якому поєднуються всі елементи: висотні та ритмічні співвідношення звуків, динаміка, артикуляція.

Метр – послідовність чергування сильних та слабких долей в ритмічному русі. Сильна доля утворює метричний акцент, за допомогою якого твір поділяється на такти. Метри бувають прості (з однією сильною долюю в такті), складні (складаються із кількох простих однорідних) та мішані (складаються із кількох простих неоднорідних). Відчуття та усвідомлення метру – необхідна умова музичного виконавства, а тим більше хорового.

Мецо-сопрано – середній жіночий голос. Діапазон від а до а². Розрізняють високе (ліричне) мецо-сопрано, по характеру звуку наближене до сопрано, та низьке, наближене до контральто. В хорі входять до складу партії перших альтів.

Мішаний хор – колектив співаків, що складається із неоднорідних голосів: сопрано, альтів, тенорів, басів. Мішаний хор володіє найбільшими виразними можливостями. Проте, досягнути ансамблю та строю в такому хорі складніше, ніж в однорідних хорах.

Однорідний хор – хор, що складається лише із чоловічих, лише із жіночих, або. лише із дитячих голосів.

Партитура – нотний запис ансамблевої музики, в якому зведені партії усіх голосів.

Період – найменша з композиційних форм, що виражає більш-менш закінчену музичну думку. Проста одночастинна форма, що поділяється на речення, фрази та мотиви. Речення – музична побудова обмежена кадансом, відрізняється від періоду меншим розміром, меншою складністю та завершеністю. Іноді набуває самостійного значення. Фраза обмежена цезурою, а мотив – найменший музичний смисловий елемент.

Позиція (лат. positio – положення) – термін, вживаний педагогами-вокалістами. У високій позиції, звук, внаслідок активізації верхніх резонаторів, набуває дзвінкості, польотності, інтонаційної точності. Низька,

неправильна позиція пов'язана з глухим, важким та, часто, інтонаційно низьким звуком. Низька позиція психологічно пов'язана з «лінивим» співом.

Примарні тони – це звуки з середньої частини діапазону. Вони звучать вільно, повно, тембрально виразно.

Регістр – це певна частина діапазону голосу, об'єднана схожістю тембру на основі однорідності звуковидобування. Розрізняють три регістри: нижній або грудний; мішаний або мікстовий, високий або головний.

Резонатор – це частина голосового апарату, за допомогою якого слабкому звуку можна надати гучності і характерного тембру. Р. поділяються: *головний* (тверде і м'яке піднебіння, зуби, лобна пазуха, лицевий кістяк) і *грудний* (гортань, трахея, бронхи, грудна клітина).

Сольфеджування – спів з назвою нот, широко застосовується в хорі.

Сопрано – найвищий жіночий голос. Діапазон від с 1 до с 3 . Існує три основних різновиди сопрано: драматичне (характеризується повнотою та силою звучання), ліричне (більш м'яке) і колоратурне (відрізняється рухливістю, здатністю до високих нот, яскраво вираженим вібрато). В хорі не застосовується.

Спів затуленим ротом – розповсюджений колористичний прийом в хоровому виконавстві. Корисний в педагогічних цілях у роботі над строем, ансамблем, вокальними навичками.

Тембр (франц. timbre – позначка, відмінний знак) – забарвлення звуку, залежить від розмаїття поєднань обертонів, виділення одних та маскування інших. Тембр голосу, значною мірою, якість вроджена, але під впливом навчання та практики може змінюватися. Гарний тембр – найцінніша якість голосу.

Темп музичний – швидкість виконання, що виражена в частоті чергування метричних долей. Темп визначає абсолютну швидкість виконання, на відміну від відносної швидкості, яку виражають ритмічні співвідношення.

Тенор – високий чоловічий співочий голос. Діапазон від с до с 2 . Основні різновиди: ліричний, драматичний і тенор-альтіно (дуже рідкісний голос, в якого розвинений високий регістр – вище с 2).

Теситура – висотне положення звуків мелодії по відношенню до діапазону голосу. В залежності від переваги у використанні високих, чи низьких звуків, буває висока, середня і низька. Використання теситурних умов – один із засобів музичної виразності.

Унісон – одночасне звучання двох, або більше звуків однакової висоти.

Фактура – сукупність засобів музичного викладу, що утворює технічний склад твору, його музичну тканину. Елементами фактури є: мелодія, бас, акорди, фігурація, окремі голоси, орнаментика, витримані звуки, тощо. Фактура зумовлена змістом твору, композиційними принципами (наприклад: гомофонія, поліфонія), виразними та технічними можливостями голосів. Основа форми фактури – музичні склади: одноголосний, поліфонічний, підголосковий, акордовий і т.д. Її характеристика включає: а) загальний тип фактури (гармонічний, поліфонічний, тощо); б) склад хору (мішаний, однорідний, тощо); в) ансамбль, значення в ньому хорових партій, наявність солістів, супроводу; г) прийоми викладу – загальнохоровий або окремими групами, партіями, передача мелодії з однієї партії в іншу, співставлення хорових груп, дублювання, перехрещення, витримані звуки і т.д.

Фальцет – це один із регістрів співацького голосу, який утворюється за допомогою лише головного резонатора, не залучаючи грудного. Він звучить здебільшого слабко, безбарвно, не збагачений обертонами. У хоровому співі його застосовують як один із виражальних засобів.

Форма музична – сукупність засобів музичної виразності, що втілюють ідейно-художній зміст твору. Єдність змісту та форми – найважливіша умова художності твору. До елементів форми належать: мелодія, гармонія, фактура, структурні співвідношення, динаміка, агогіка, елементи хорового звучання. Над ними слід працювати в бік розкриття змісту твору. Музична форма – це побудова твору. В хоровій музиці застосовуються різні музичні форми:

період, двочастинна та тричастинна форма, куплетна, варіаційна, рондо, сонатна, строфічна, поліфонічна і циклічна. Невеликі твори (хорові мініатюри) зазвичай пишуть в одночастинній, а також в простих двочастинних та тричастинних формах.

Форсування звуку – напружений, крикливий спів, що відбувається в результаті надмірного натиску повітря на голосові зв'язки, або в результаті високих звуків «без прикривання». В результаті форсування в голосі може з'явитися тремоляція, нестійкість інтонації і, навіть, «зрив голосу».

Фонаційний видих потрібно здійснювати з відчуттям опори звука. Рівномірний, економний видих повітря необхідний під час виконання плавних, наспівних мелодій.

Фразування – виразне художньо-сміслові виділення музичних фраз та інших побудов, під час виконання музичного твору. Фразування використовує розмежування за допомогою цезур, об'єднання за допомогою ліг, артикуляції, нюансування. Найважливіший засіб виразності. В хоровому співі, за допомогою ланцюгового дихання є можливість тривалих побудов.

Хор – це таке зібрання співаків, в звучанні якого є суворо врівноважений ансамбль, точно вивірений стрій та художні, чітко вирівняні нюанси. Це великий вокально-виконавський колектив, який засобами власного мистецтва правдиво, художньо й повноцінно розкриває зміст і форму виконуваних творів і своєю творчою діяльністю сприяє ідейно-естетичному вихованню народу.

Хор – це такий колектив, який достатньою мірою володіє технічними та художньо-виразними засобами хорового виконавства, необхідними для того, щоб передати ті думки та почуття, той ідейний зміст, який закладено композитором.

Хормейстер – керівник хору; помічник художнього керівника хорового колективу.

Хорова партія – група однорідних голосів в хорі, що виконує в унісон свою мелодію – частину хорового твору. Найменша кількість співаків партії – 3 людини.

Цезура – межа між частинами музичного твору; виконується у вигляді короткої, але помітної паузи, часто супроводжується зміною дихання.

Чоловічий хор – хор, який складається із чоловічих голосів: тенорів, баритонів та басів. Завдяки діапазону до трьох октав і більше, чоловічий хор володіє значними виконавськими можливостями.

Accelerando – прискорюючи

Adagio – повільно

Ad libitum – за бажанням

Allargando – розширюючи

Allegro – швидко

Allegretto - пожвавлено

Andante – не поспішаючи

Assai – цілком

A tempo – в темпі

Cantabile – наспівно

Con moto – з рухом

Dolce – ніжно, солодко

Espressivo – виразно

Grave – тяжко

Largo – широко

Ligiero – легко

Lento – протяжно

Maestoso – урочисто

Marcato – підкреслюючи

Meno mosso – менш рухливо

Mesto – сумно

Moderato – помірно

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
2. Каблова Т. Б., Румянцева С. В. Читання партитур для вокальних ансамблів: навчально-репертуарний збірник для студентів ВНЗ. Київ: 2019. 90 с.

Допоміжна література

1. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. №200 С. 87-92.
2. Кьон Н.Г., Тун Ліньге. Шляхи вдосконалення навичок співу в школярів молодших класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. *Науково-фахове видання «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах»* № 72, т. 1. м. Запоріжжя: 2020 р., С. 120-124
3. Кьон Н.Г., Лі Ліцюань. Методика подолання недоліків вокального інтонування у школярів молодшого та підліткового віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя : Психолого-педагогічні науки*. Ніжин: 2018. № 3. С. 122–127.
4. Леснік О. С. Діалогічне спілкування як засіб формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Випуск 176. С.217–222.

5. Леснік О. С. Формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Суми, 2021. 23с.
6. Леснік О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новацій : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса)*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.
7. Леснік О. С., Мамикіна О.А. Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.
8. Новська О. Р., Клубкова С. А. Роль соціального інтелекту в контексті хормейстерської підготовки майбутніх фахівців у галузі музичної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 38. С. 41-44.
9. Новська О. Р., Левицька І. М. Ансамблеве музикування як ресурс фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 39. С. 63-66.
10. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Інформаційні ресурси в інтернеті

Бібліотека національної музичної академії України <https://lib.knmau.com.ua/>
 Бібліотека Одеської національної музичної академії <https://odma.edu.ua/biblioteka/>
 Твори українських композиторів <https://library.pdpu.edu.ua/>

Методичне забезпечення

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Вокальні жанри». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/EuXBldCPJa8>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Тривалості нот та їх рахунок». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/VgPA1RJ8RvY>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Тривалості нот та їх рахунок. Ритмічний малюнок». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/QWtvFgn0Aas>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Дихальна система людини та як вона працює при співі». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/Utqt75T0Euc>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Резонатори». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/SyJ7a0fahAI>

2. Нотні матеріали.

Навчальне видання

Гетманець Наталя Юріївна

Лєсник Олена Степанівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»
для здобувачів першого року навчання за першим
(бакалаврським) рівнем вищої освіти

Методичні рекомендації